

Mertçe ve medeni bir cesaretle, Kurana inanmadıklarını ve İslam düşmanlıklarını ortaya koyamayan, ama fırsat buldukça ve çoğu kez de dokunulmazlık zırhının verdiği bir şımarıklıkla:

"Dogmatik saplantılar, gerici safsatalar" gibi dolaylı sözlerle Dine sataşan...

"Çağdışı eğitim, Yobazlık öğretimi" gibi hakaretlerle İmam-Hatip ve Kur'an Kurslarına çatmayı marifet sayan...

Ve bütün bu şeytanlık ve şarlatanlıklarını "Atatürkçülük" kisvesi altında saklamaya çalışan zavallılar, aşağıdaki tarihi gerçekleri okuyup Atatürk'ten utanmaları gerekir.

Çünkü Atatürk, Anadolu (Konya) kökenli dindar bir Müslüman Türk ailesinden gelen sağlam bir Osmanlı medeniyet kültürü içinde yetişen, akıllı ve inançlı, İslama bağlı ve Kur'ana son derece saygılı bir liderdir.

Atatürk'ün Selanik'te doğduğu ev, içindeki eşyalarla birlikte günümüzde aslına uygun şekilde korunmaktadır. Evin birinci katında yatak odası olarak kullanılan bölümde, yatağın başucundaki duvarda, gümüş kılaptanlı, kırmızı atlas yüz kesesi içerisinde bir Kur'an-ı Kerîm asılıdır. Yine aynı duvarda Fetih sûresinin ilk âyetinin (İnnâ fetahnâ leke fethan mübî-nâ) yazılı olduğu bir levha asılı bulunmaktadır.

Atatürk'ün babası Ali Rıza Bey, din dersleri okutan bir ilkokul öğretmeninin oğluydu. Ali Rıza Bey'in ailesi özellikle çevrede dindarlığıyla tanınıyordu. Ali Rıza Bey'in babası, Hafız Ahmet Efendi olarak tanınıyordu. Hafız unvanı, onun Kur'an'ı ezbere bildiğini göstermektedir. Ali Rıza Bey, özellikle hayatının sonlarında derviş meşrep bir yaşam sürmüştü. Atatürk'ün sahip olduğu dinî inanç, önemli ölçüde çok dindar bir kişi olduğu bilinen Ali Rıza Efendi ile Kızıl Hafız denilen Ahmet Efendi'nin manevi mirasıdır. [1]

Atatürk'ün ilköğrenim gördüğü Şemsi Efendi Mektebi, ardından devam ettiği Selanik Mülkiye İdadisi o dönemin koşullarında ciddi dinî bilgiler veren eğitim kurumlarıydı. Yine onun eğitim aldığı Selanik askerî rüştiyesi ve Manastır Askerî İdadisi, programlarında azımsanmayacak oranda din kültürü dersi bulunan okullardı. Örneğin, Selanik Askerî Rüştiyesi ve Manastır Askerî İdadisi'nde okutulan dersler arasında, (İslâm dininin inanç esaslarını konu alan) akâid-i diniye, tarih-i İslâm, ilm-i ahlâk adlı dersler vardır. Akâid-i diniye, dersi her iki okulda neredeyse her yıl okutulan bir derstir. Atatürk, **Kur'an'ı** tercüme ve tefsir edebilecek derecede Arapça bilgisine sahiptir. [\[2\]](#)

Milli Mücadele Yılları

Atatürk'ün, en umutsuz görünen koşullarda, yurt savunması için kendisiyle birlikte gözünü kırpmadan ölümü göze almaya hazır Türk halkını yanı başında bulabilmesinde din unsurunun önemli bir rolü vardır. O, başlattığı millî istiklal mücadelesinde millî ve dinî amaçlardan güç aldığını açıklamıştır.

Atatürk, 1920'de Ali Rıza Paşa'ya gönderdiği telgrafta, İngilizler tarafından men olunursa istiklâli milli uğrunda **mücadelei milliye ve diniye** ilan etmek yolunda ilerleyeceğiz, açıklamasını yapmıştır. [\[3\]](#)

Atatürk, kurtuluş savaşında verilen mücadeleyi, dine yapılan yararlı bir hizmet olarak nitelemiştir. Bu tür dinî hizmetler uğruna insanların fedakârlık yapmaktan kaçınmayacağını belirtmiştir. Atatürk'ün bu konudaki yaklaşımını Tefik Abud Bey'e gönderdiği mektupta görürüz:

“Geldiğinizi ve yararlı hizmetler üstlendiğinizi öğrenerek sevindik. **Ulu Tanrı hepimizi dinimize yararlı hizmetler yapmakta başarılı kılsın.**

Rahatsızlığınıza üzüldük.

Dinsel hizmetler yolunda

saygıdeğer kişilerin bu tür güçlükleri önemsemeyecekleri ve rahat olacakları doğaldır.

[\[4\]](#)

Atatürk, Türk Kurtuluş savaşının kutsal bir boyutunun olduğunu; bu mücadelenin aynı

Atatürk'ün, Büyük Taarruz sabahı, ordu hücumu hazırlanırken; "Yâ Rabbi! Sen Türk ordusunu muzaffer et... Türklüğün, Müslümanlığın düşman ayakları altında, esaret zincirinde kalmasına müsaade etme! Rabb'im, Yunanlıların kazandığını gösterme bana, onlar kazanacaksa, şu gök kubbe benim başıma yıkılsın daha iyi" diye dua etmiş, "Anacığım dua et!" demiş, bu sırada gözlerinden birkaç damla yaş süzüldüğü görülmüştür. Yine aynı gün, Türk topçuları düşman siperlerini dövmeye başladığında, Allah'ım, Türk Milletini ve ordusunu koru, diye dua etmiştir. [6]

"...Benim için dünyada en büyük mevki ve mükâfat milletin bir ferdi olarak yaşamaktır. Eğer **Cenabı Hak** beni bunda muvaffak etmiş ise, **şükür ve hamdlar ederim**. Bugün olduğu gibi, ömrümün nihayetine kadar milletin hadimi olmakla iftihar edeceğim."
[7]

Şeyh Senûsî; Atatürk'ü, halâskâr-ı İslam yani İslâm'ın kurtarıcısı olarak nitelendirmiştir. Atatürk'ün çalışma odasında bulundurduğu Kur'an nüshalarından ikisini Şeyh Senûsî hediye etmiştir. Şeyh Senûsî bu Kur'an'lardan birisinin üzerine Atatürk'e hitaben şunları yazmıştır: **Kur'an-ı Kerim** aramızda sadakat ve muhâdenet teşkil edecektir. Bunu halâskâr-ı İslâm olan sana hediye ediyorum.
Kitabullah önünde yemin ederim ki, hayatta buldukça sana yardım edeceğim.
[8]

Atatürk, 1922 yılında yapmış olduğu bir konuşmada, "Ben zannediyorum ki, bu hidematımdan dolayı milletimin muhabbetine ve teveccühüne mazhar oldum. Belki bütün âlemi İslâm'ın muhabbet ve teveccühüne mazharım." demiştir. Nitekim Atatürk, sadece Türkler tarafından değil, bütün İslâm dünyası tarafından "Gazi"liğine ek olarak "kurtarıcı" diye anılmıştır. [9] Şimdi düşünce ve görüşlerini aktaracağımız devlet adamı ve düşünürlerin açıklamaları Atatürk'ü yukarıdaki sözlerinde haklı çıkarmıştır.

Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah, Atatürk'ü "Yakın doğunun Müslüman devletlerine örnek olabilecek hizmetler yapan, çağdaş İslâm dünyasındaki en büyük Müslüman" olarak tanıtmıştır.

Atatürk'ün Okuduğu Dinî İçerikli Kitaplar

İslâm dinini iyi bilen Atatürk'ün, yaklaşık 6500 kitaplı kütüphanesi tetkik edildiğinde, 122 adet İslâm dinine ait kitap okuduğu görülmüştür. Bu araştırmada diğer dinlere ait okuduğu kitapların sayısının da 21 olduğu tespit edilmiştir. Özellikle "Dinler tarihi" Atatürk'ün en çok okuduğu konular arasında yer alır. [\[10\]](#)

Atatürk'ün kişiliğinin dinsel yönünün oluşmasında okumuş olduğu eserlerin büyük etkisi vardır. Atatürk'ün, Corci Zeydan'ın Medeniyet-i İslâmiye Tarihi gibi, Batılı yazarların eserlerini okuduğunu biliyoruz. [\[11\]](#) Atatürk, Leon Caetani'nin İslâm Tarihi, R. Dozy'in İslâm Tarihi Üzerine Denemeler, Filibeli Ahmet Hilmi'nin İslâm Tarihi, M. Şemsettin Günaltay'ın İslâm Tarihi, Enrico İnsabato'nun İslâm ve Müttefiklerin Politikası gibi dinî içerikli eserler okumuştur. Ahmet Naim tarafından Türkçe'ye çevrilen Buhârî'nin Sahîh adlı eserinin muhtasarı da Atatürk'ün okuduğu kitaplar arasındadır.

[\[12\]](#)

Atatürk'ün, İslâm Tarihi ve Halifelik meselesi gibi konularda etkilendiği eserlerin başında Leon Caetani'nin ünlü İslâm Tarihi adlı kitabı gelir. Atatürk, kaleme almış olduğu 'Tarih II. Ortazamanlar' adlı eserinde Hz. Muhammed'in hayatı ve savaşlarını yazarken Caetani'nin Hüseyin Cahit tarafından Türkçe'ye çevrilen İslâm Tarihi adlı kitabını kullanmıştır. İtalyan yazardan önemli ölçüde yararlanmışır. [\[13\]](#)

Bu kitaplardan bir kısmını okuyan da Afet inan'dır. Atatürk, özellikle bu çalışmalar sırasında Hz. Muhammed'in gazvelerini incelerken onların haritalarını çizmiştir. [\[14\]](#)

Öğrencilik yıllarında Atatürk okul tatillerinde Selanik'e döndüğü zaman Mevlevi tekkesini ziyarete gider, orada Mevlevi ayini dinler, sema seyredermiş. Gördükleri ve duydukları ilgisini çektiği için, Mevlâna'nın Mesnevî ve Divan-ı Kebir isimli eserlerinin tercümelerini okumuştur. [\[15\]](#)

1

Atatürk, kendi özel kütüphanesinde bulunan birçok kitabı okumuş ve önemli bulduğu yerlerin altını çizmiştir. Ayrıca bu kitapların kenarlarına birtakım notlar düşmüştür.

Atatürk, İslâm tarihini çok iyi bilen bir önderdi. O, bir aralık kendisini İslâm Tarihine vermiştir.

İslâm tarihini ve Hz. Muhammed'in hayatını derinden incelemiştir. Atatürk, tarih çalışmaları yapmak üzere Yalova'ya giderken İslâm Tarihine ve dinler tarihine ait Türkçe, Fransızca kitapları da beraberinde götürmüştür. Saatlerce süren okumalar ve tartışmalar yapmıştır. Aylarca süren bu etkinlikte Afet İnan, kendisine asistanlık etmiştir.

Atatürk'ün Kur'an Hayranlığı!

Atatürk'e 1923 yılında küçük boyda bir Kur'an-ı Kerim hediye edilmesi üzerine:

Bence kıymetini takdire ermiştir. (Bayan bu cihle Aliye Kübra ve Berinde'nin 36) İrmetkar din duygusu

Atatürk, Ankara'da Müftü Kuran Bölgesi saygınlığını kapı önünde karşılamak üzere Atatürk'ün

Atatürk, Kur'an'a duyduğu saygıyı, Kur'an okuyana karşı göstererek de gerçekleştirmiştir.

Hafız Yaşar Okur şöyle Ramazanların Atam için (Çok büyük bir önemi vardı. Ramazan ayında Terki

1922 yılına ait not defteri "1922, hâfız kulları okuttu", "1922, hafız Kur'an okudu"

Saat sekize doğru İsmet Paşa geldi, evvela yemek, yemekten sonra 10 Mart için suret-i hareket kararlaştırıldı.

Ondan sonra hafıza Kur'an okuttuk. (10 Mart 1922) Beyon, Atatürk'ün Bütün Eserleri, XII/69-72; Kerem

Atatürk'ün manevi haz ve duyarlılığı:

Atatürk, Kur'an'ı okuyan kimsenin, ondan mutlaka bir şeyler anlayabileceğini ifade etmek istemiştir. Nitekim bir keresinde İnşirah sûresini okuyarak anladıklarını açıklamaya çalışmıştır.

Milli egemenlik kavramının ve bağımsızlık aşkının Kur'andan kaynaklandığını şu sözlerle vurgulamıştır.

"Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun birinci maddesi gereğince egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir. Milletimiz için hiçbir noktasının her ne şekil ve anlamda olursa olsun değiştirilmesine izin verilmesi imkânı yoktur. Bu kanun milletçe Kur'an hükümleri mertebesinde önemlidir. Çünkü Kur'an hükümleri dahi bunu onaylar." [18]

Atatürk'e Fatiha sûresinin Türkçe'sini o ezberlemişti. Sûreyi bir kere daha gözden geçirdi. Güzel yüzüne verdiği ciddiyet alametlerimle, gözünü karşıda bir noktaya dikerek okumaya başladı. Ara sıra kitaba da bakıyordu. Okudu, o kadar güzel ve canlı okudu ki güzel ve canlı okuyan bile buna hayran oldu. İyyâke'lerdeki hem niyaz nüktelerini hem hasr manalarını hakikaten canlandırdı.

İhdinâ'daki yalvarışları insan psikolojisine en uygun durumda okumayı başardı. Hasılı Türkçe bir ibare; nükteleri, bedî rolleri ancak bu kadar meydana çıkarılmak suretiyle okunabilirdi.

Hakikaten okudu. Askeri kumanda eder, emirler verir gibi bir ahenk ve tavırla okudu, kendisi de farkına vardı. [19]

Atatürk'ün kur'an üzerinde yoğunlaşması ve ayetleri akıl, ilim ve vicdanla yorumlaması, hayranlık uyandırıcıdır.

Atatürk, Kur'an tercümesinden bir yer göstererek, Hafız Sadettin Kaynak'tan okumasını ister: (Bu tercüme, Kazımirski'nin Fransızca Kur'an tercümesinden Cemil Said'in "Kur'an-ı Kerim Tercümesi" adıyla Türkçe'ye çevirdiği tercümedir.)

Gösterdiği yer, Nisa sûresinde hurmet-i musâhere âyetinin tercümesi idi. Bu âyette "ve en tecmaû beyne'l-uhteyni illâ kad selef innallâhe kâne ğafûra'r-rahîmâ" ifadesi şöyle tercüme edilmişti: "iki kızkardeşi nikâh etmeyiniz. Bir emri vâki olmuş ise Allah gafur ve rahimdir."

Burada Atatürk yüksek sesle:

Konya'ya git, orada da karının hemşiresini bilmeden al, sonra da bir emr-i vâki oldu, Allah gafur ve rahimdir, de ha! Bu bir hezeyandır" dedi.

Ben ayağa kalkarak; Atatürk'üm, burası yanlış tercüme edilmiştir. Âyetin asıl tercümesi şöyledir, dedim:

İki hemşireyi bir zamanda nikâhınızda bulundurmayınız. Ancak birini bıraktıktan yahut öldükten sonra ötekini alınız. "Bir emr-i vâki olmuş ise" değil, "illa mâ kad selef"; Kur'an'ın nüzulünden yani İslâmiyetten önce vaki olan evlenmeler müstesnadır. Bunlardan dolayı Cenâb-ı hak sizleri muhatap tutmaz.

Atatürk, bu izahatımı sonuna kadar ilgiyle dinledi ve hiçbir şey söylemedi. Ertesi gece yine huzurlarına çağırıldım. Beni yanına oturttu ve dün geceki bahsi bir daha anlat dedi; ben de anlattım.

Senin dediğin doğruymuş. Ben bugün tetkik ettim. Elimizde bulunan tercümenin yanlışlığı ortaya çıktı. Bu tercümeyi bırakalım. Mehmet Akif'in tercümesini alalım. [\[20\]](#)

Sabiha Gökçen, Atatürk'ün okuduğu şiirler arasında şu mısraların bulunduğunu aktarır:

"Fıtratta tekâmül ezelîdir; bu kemâle Tevrat ile, İncil ile, Kur'an'la inandım."

Kuran âyetlerine ve Peygamberimiz'in sözlerine göre hükümetin yalnız esasları ifade edilmiştir. Onlar şunlardır: Danışıp konuşma, adalet ve devlet başkanına itaat.

Cemil Said, yapmış olduğu Kur'an-ı Kerim Tercümesi'ni Atatürk'e hediye etmiştir. Bu Tercüme'yi Atatürk'ün, altını çizerek okuduğu görülmüştür. Örneğin, Bakara sûresi 10-12. âyetler, Hûd sûresi 80. âyet altı çizilerek ve işaretlenerek okunmuştur. [21]

Atatürk, 1925 yılında Ankara Gazi Kız Numune Mektebine, Cemil Said'in Türkçe Kur'an çevirisini armağan etmiştir. Hediye ettiği bu Kur'an çevirisinin üzerine "Gazi Kız Numune Mektebi'ne, dikkatle okunmak ve... İçin hediye ediyorum." ifadelerini not düşmüştür. [22]

Atatürk, çeşitli vesilelerle, okunan Kur'an âyetlerinin açıklamalarını yapmıştır. Bu tür etkinliklerden birisi,

Beykoz imamlarından Hafız Efendi bir gün Atatürk'ü karşıladı ve sarıya çalınmıştır. Hafız Efendi'yi karşıladı.

Atatürk, 1922 yılında Konya'ya gelişinde Kavaklı Medresesi'ni ziyaret etmiş ve öğretmenlerle görüşmesi

Beşeriyetin idrak derecesi, bu olayda Atatürk'ün kabul edilmesinin bir sonucu olarak görülmüştür. Atatürk'ün

"01 Mart 1922 tarihinde Büyük Atatürk Konya'ya teşrif etmişlerdi. Çelebi Efendi ve dervişler tarafın

Kendilerini bahçede Merasim birliği şeklinde karşıladık. Her birimizi dikkatle süzdükten sonra "Efer

Devletçiliğin geniş anlamını emsalsizce Büyük Kuvâyetçi Mustafa Kemal Atatürk'ün Kur'an-ı Kerim'den aldığı ilâhî kanunlarla evrendeki

Atatürk Evrendeki Kanunlarla Kur'an'daki Âyetlerin Kaynağının Aynı Olduğunun Farkındadır.

Atatürk Kur'an'da yer alan ve İslâm dininin esasını teşkil eden bilgi ve öğretilerle, evrende hakim olan kanunların aynı kaynağa dayandığını ileri sürmektedir. Hem dini gönderenin hem de evrendeki kanunları düzenleyenin Yüce Allah olduğunu belirtmektedir. O, dinî verilerle, evrendeki kanunlar arasında bir çelişkinin ve uyuşmazlığın bulunmadığını düşünmektedir.

Temel kurallar hepimizce bilindiği üzere Yüce Kur'an'daki buyruklardır. İnsanlara olgunluk ruhu vermiş olan dinimiz, son dîndir. Çünkü dînimiz akla, mantığa, hakikate tamamen uyar ve uygun düşer. Eğer akla, mantığa ve hakikate uygun düşmemiş olsaydı bununla diğer ilâhî kanunlar arasında tezat olması gerekirdi. Çünkü bütün kavânin-i kevnîyyeyi yani varlık kanunlarını yapan Cenâb-ı Hak'tır. Atatürk'ün bu yaklaşımı, Kur'an'ın açıkladığı önemli konulardan birisidir.

Kur'an'da yer alan bilgilere âyet denildiği gibi, Allah'ın evrende yarattığı varlık ve onlarla ilgili düzenlediği kanunlara da âyet denilmektedir. Kur'an'a göre, evrendeki bütün varlık ve oluşlar Allah'ın âyetleridir: "Biz onlara, ufuklarda ve kendi canlarında âyetlerimizi göstereceğiz ki o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. [23]

Yüce Allah Kendi varlığının delillerini/âyetlerini insan ruhunun derinliklerine, kapsamlı bir şekilde evrene yerleştirmiştir. Evrene yayılan ve insan benliğine yerleştirilen kevnî âyetler Kur'an âyetlerinin doğruluğunu göstermiştir.

Kur'an'da, evrendeki varlıklar ve geçerli olan tabiat kanunları ile ilgili pek çok âyet vardır. Günümüzde modern bilimin gelişmesiyle, evrendeki varlık ve oluşlardan bahseden Kur'an âyetleri daha doğru anlaşılmaya başlamıştır. Bazı araştırmacılar, evrendeki varlık ve oluşlardan bahseden Kur'an âyetlerinin modern ilmin sağlam verileriyle çelişmediğini gösteren eserler kaleme almışlardır. [24]

M. Kemal gösteriş ve şekilciliğe karşıdır:

Atatürk, Gösteriş ve istismar için bıraktığı uzun sakalını asla kesmeyeceğini söyleyen birisini, önemli bir görev vadiyle Ankara'ya çağırır. Ertesi gün Şih Atatürk'ü görmek üzere Ankara'ya gelir. Sakal tamamen kesilmiş, saçlar kısaltılmış, kılık kıyafet baştan sona değiştirilmiş, bambaşka bir görünümle Atatürk'ün huzuruna çıkar. Atatürk'ün mesai arkadaşları, büyük bir merak içerisinde Şih'daki değişikliğin sebebini Atatürk'e sorarlar:

Aman Paşam, o şih sakalına el sürdürmezdi, siz ne ettiniz de kökünden kesmesini sağladınız?

Atatürk, tebessüm ederek yanındakilere şu karşılığı verir: Dün akşam Amasya valiliğine bir yazı gönderdim ve Şih'ı Afyon'a vali atadığımı bildirdim.

Atatürk, yeni bir yazı yazdırıp Şih'a verilmesini söyler. Yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

İnancın ölçüsünün sakalda olmadığını anladığına sevindim. Valilik meselesine gelince, bugün koltuk uğruna kırk yıllık sakalından vazgeçebilen, yarın başka şeyler için milletinden bile vazgeçebilir. Seni böyle bir ikileme mahkum bırakmayalım. Kal sağlıklıyla. [\[25\]](#)

Hz. Muhammed'i anlayarak ve hayranlık duyarak inanmıştır.

Şemsettin Günaltay anlatıyor.

Ben sözlerimi bitirince Gazi, Milli Şef İsmet İnönü'ye dönerek şöyle dedi:

"Muhammed'i bana, cezbeye tutulmuş, sönük bir derviş gibi tanıttırmak gayretine kapılan bu gibi c

Önündeki kâğıda Uhud Muharebesi'nin telbini çizdi. Milli Şef'e zaatı ile bir tarafın kuvvet ve durumlarını

Atatürk'ün sağlam Ahiret inancı ve ölümsüzlük anlayışı:

Önemli olan, ölmek için çareler aramak, ölümden kaçmak değil, ölüm bize nerede, ne zaman gelirse gelsin anlamlı bir şekilde ölebilmeye her an hazır olmaktır. Her şeyi bu dünyadan ibaret görenler, zaten ölüm korkusuyla her an ölüp ölüp dirilmektedirler. Yadsıma ya da bastırma türünden savunma mekanizmaları geliştirenlerin, ölümü, ölüm korkusunu ne derece aştıkları ise kuşkuludur. [31]

Atatürk, insanın hem bu dünyadaki hem de ölümden sonraki varoluşunu felsefî düzeyde sorgulamıştır. Bu konudaki kendi şahsî görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

Vaktiyle kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların dediklerini anlamak istedim. Bir kısmı her şeyi kara görüyordu. "Mademki hiçiz ve sıfıra varacağız, dünyadaki geçici ömür sırasında neşe ve saadete yer bulunmaz", diyorlardı.

Başka kitaplar okudum, bunları daha akıllı adamlar yazmışlardı. Diyorlardı ki, "mademki sonu nasıl olsa sıfırdır, bari yaşadığımız müddetçe şen ve neşeli olalım."

Ben kendi karakterim bakımından ikinci hayat (Ahiret) anlayışını tercih ediyorum. Fakat şu kayıtlar içinde: Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar bedbahttırlar. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mesut olması için lazım gelen şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Makul bir adam, ancak bu suretle hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve saadet ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, saadeti için çalışmakta bulunabilir.

Bir insan böyle hareket ederken, "benden sonra gelecekler acaba böyle bir ruhla çalıştığını fark edecekler mi?" diye bile düşünmemelidir. Hatta en mesut olanlar, hizmetlerinin bütün nesillerce meçhul kalmasını tercih edecek karakterde bulunanlardır. [32]

Atatürk, "ikinci hayat anlayışını tercih ediyorum" derken bu dünya hayatından sonra gelecek olan âhiret hayatını kastetmiştir. Ahiret hayatına olan inancını karakterinin bir parçası olarak açıklamıştır. Atatürk, dünya hayatının ölümle son bulmasını, ölümün insan üzerindeki etkisini, ikinci bir hayatın varlığına kabul ederek aşmıştır. Atatürk, insanın varoluşunu sadece bu dünyadan ibaret gören, bu yüzden ölüm dolayısıyla kötümserliğe düşen ya da mevcut dünya hayatını en yüksek hazla geçirmeyi tercih eden anlayışları benimsememiştir.

Atatürk, kendisinin bu dünyadaki varlığını milletine hizmete adanmış olduğunu vurgulamıştır. Yaptığı hizmetlerden dolayı herhangi bir çıkar ya da övgü beklemediğini açıklamıştır. O, bu açıklamaları yaparken ikinci hayatın varlığına olan inancını belirtme ihtiyacı duymuştur. Dolaylı olarak, milletine yaptığı hizmetin karşılığını bu ikinci hayatta umduğunu işaret etmiştir. Nitekim onun dünya hayatını bir imtihan olarak kabul ettiğini, insan davranışlarının cennet ya da cehennemle değerlendirileceğine inandığını belirtmiştir.

Özetle:

Atatürk, kişiliğinin dinsel yönünü ifade ederken, "dinime, bizzat hakikate nasıl inanıyorsam, buna da öyle inanıyorum", "elhamdülillah, hepimiz Müslümanız; hepimiz dindarız" demiştir. O, İslâm dininden, "bağlı bulunmakla mutlu olduğum İslâm dini" diye söz emiştir. Gerçek bir Müslüman olduğunu bütün hayatı boyunca göstermiştir. [33] Atatürk, bu ifadeleriyle, dindarlığın kendi kişiliğinde önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir. İslâm dinini, kendi kimliğini oluşturan temel unsurlarından biri olarak kabul etmiştir.

Atatürk'ün dine bağlılık ve Kur'an ile olan ilişkisi, onun kişiliğinin temel özelliklerinden birisi olarak değerlendirilmiştir. Onun, Kur'an mesajının özünü iyi kavradığı ve tarihî mecrasını çok iyi bildiği söylenmiştir. Atatürk, konuşmalarında Kur'an âyetlerine referansta bulunmuştur. O, İslâm dini ve İslâm'a özgü temel kavramlar hakkında geniş ve zengin bilgi sahibidir. Dinine bağlı bir insan olan Atatürk, dinini hiçbir zaman ret etmemiştir. [34]

Atatürk'ün Son Hastalığı ve Vefatı

İslâm dininin, özellikle de Kur'an'ın Atatürk'ün kişiliği üzerindeki etkisi ömrünün sonuna kadar devam etmiştir: Şifasız hastalığı teşhis edildiğinde, namaz sûreleri ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu sûreler hakkında Ahmet Hamdi Akseki ve Ali Rıza Sağman

Yazar Kazım GÜLFİDAN
10 Aralık 2006

hocalardan bilgi almıştır. Bu iki hocayı kastederek; "Şimdi bana şifa ve huzur getirenlerle beraberim" demiştir. [35]

Atatürk, nasıl ki, daha doğar doğmaz Kur'an kültürüyle tanışmışsa, hayatının sonlarına doğru da Kur'an'ın manevî desteğine büyük önem vermiştir. Hastalığının, kendisini rahatsız ettiği dönemlerde teselliyi Kur'an'da bulmuştur.

Ömrünün son Ramazan ayında, vefatından 15 gün önce 25 Ekim 1938'de, Türk milletine ve bütün Müslümanlara vasiyet niteliğinde yapmış olduğu şu açıklama onun dindar kişiliğinin yansımalarından birisidir: "Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed'i bütün Müslümanlar örnek almalı, İslâm'ın hükümlerine uymalıdır. İnsanlık ancak bu şekilde kurtulup kalkınabilir." [36]

Atatürk, son hastalığında, büyük acılar içerisindeyken Allah'ın azîz ismini "Yâ Rabbi, Yâ Rabbi" diyerek aralıksız zikretmiştir. "Aman yarabbi..." gibi sözler sayıklamıştır. Şükrü Kaya'nın anlattığına göre, Atatürk, hayatının son saatlerinde kendine geldiği bir anda, "Bana ne oldu? Hiçbir şey bilmiyorum... Allah... Allah... çok şey!" gibi sözler sarf etmiştir. Hastalığı sırasında kendinden geçtiği anlarda "Allah!" dediği, çevresindekiler tarafından işitilmiştir. [37]

Atatürk, her Müslüman gibi son demlerinde Allah'ı anmıştır. Son anlarında hep Kur'an lisanıyla Allah! Allah! diye ilâhî yardım talebinde bulunarak ruhunu teslim etmiştir. [38]

Neşet Ömer İrdelp, son derece halsiz düşmüş olan Atatürk'ü tedavi edip rahatlatmak isterken, "dilinizi lütfen biraz uzatınız!" diye ricada bulunmuştur. Başını biraz sağa çevirip doktora dikkatle bakan Atatürk, "Aleykümselam!" demiş ve bu onun son sözü olmuştur. [39] Atatürk'ün son sözleri hakkında söyle bir rivayet daha vardır:

Atatürk, üç gece komada kaldıktan sonra gözlerini açtı. Kelime-i şehâdet getirdi. Hafif bir sesle, Türkiye'nin kalkınma ve refah yoluna koyulmasından ve başladığı işin başarıyla sonuçlanmasından memnun olduğunu belirtti. İkinci kez şehâdet getirdi ve son nefesini verdi. [40]

Atatürk'ün hastalığının ilerlediği, ömrünün son günlerinde kardeşi Makbule, başucunda sık sık Kur'an okumuştur. Cenaze namazını, Dolma Bahçe Sarayı'nda İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Şerafettin Yaltkaya kıldırılmıştır. İnönü ve sabataist cuntası Atanın cenazesini Müslüman Türk halkından kaçırmıştır.

İlahiyatçı Doç. Dr. Abdurrahman Kasapoğlu "Atatürk'ün Kur'an Kültürü" adlı değerli araştırmasını şu önemli tespitlerle bitirmektedir:

Atatürk'ün kişiliğinde etkisi olan unsurlardan birisinin de Kur'an kültürü olduğu kesindir. Bu kültürün etkisi

Kur'an, Atatürk'ün saygı duyduğu ve moral motivasyon açısından destek aldığı, bazı toplumsal sorunları

Atatürk, Türk milleti için önde gelen model şahsiyetlerdendir. Onun sahip olduğu Kur'an kültürü, Türk mi

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atarken, Türk milletinin dinî yaşantısını sağlıklı biçimde deva

Atatürk'ün önerileri ve uygulamaları dikkate alındığında, günümüzde Müslümanların Kur'an ile ilişkilerine

Atatürk'ün Kur'an ile olan ilişkisi sadece meal düzeyinde değil, aynı zamanda yorum boyutundadır. O, ba

Kur'an'ın metafizik alanla ilgili öğretileri, Atatürk'ün manevi dünyasına şekil vermiştir. Atatürk, dinin insanın ruh dünyasındaki önemli yerini, dinsizliğin açmazlarını tutarlı bir şekilde kavramıştır. Allah tasavvuru konusunda ve Allah ile iletişimde dengeli mü'min bir kişilik geliştirmiştir. Allah ile iletişimde, ilâhî yardım talebi, tevekkül, hamd ve şükür, ilâhî adalete güven gibi ilişki biçimlerini kişiliğinde özümsemiştir. Allah'a güvenmenin sağladığı moral ve güce bütün benliğiyle inanmış iman getirmiştir.

Atatürk, akli kullanmayı, dünya koşullarındaki yöntem ve ilkelerin gereğini yapmayı, çalışıp üretmeyi, gayret ve çabayı gerçek dindarlığın göstergesi saymıştır. Dindarlık adına, dünyadan vazgeçmenin doğru olmadığını savunmuştur. Başarısızlık, beceriksizlik, tembellik ve ataletin ardından kadere sığınmayı büyük bir yanlış kabul etmiştir. Dünya koşullarında insanların ve toplumların üzerlerine düşen görevden kaçmak için kader inancını savunma mekanizması olarak kullananları sürekli olarak eleştirmiş, sorumluluk ve görev bilincini öğütlemiştir.

Atatürk, tarih boyunca toplumların sürekli gelişim ve değişim içerisinde olduğunu ve gelişmelere ayak uydurmanın dinin temel dayanağı olan Kur'an tarafından tavsiye edildiğini vurgulamıştır. Bozulmalar ve hurafeler karşısında dinî düşüncenin bile her zaman aktif, gelişmeye ve yenilenmeye açık olması gerektiğini belirtmiştir.

Atatürk, din eğitimiyle yakından ilgilenmiştir. Toplumunu doğru bilgilendirmek için yüksek din eğitimine, temel dinî bilgi ve kültürü yeni yetişen nesle kazandırabilmek için okullardaki din eğitimine önem vermiştir. Her türlü eğitimde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermenin dinî bir görev olduğunu söylemiştir. Yaygın din eğitiminin temeli olan Cuma hutbelerini ıslah ederek bu alanda Türk tarihinin en büyük devrimlerinden birisini gerçekleştirmiştir. Din hizmetlerinin merkezi durumundaki camilerle yakından ilgilenmiştir. Kurmuş olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla Türk milletinin sağlıklı bir şekilde din hizmeti almasını istemiştir.

Bütün bu veriler ışığında şöyle bir öneride bulunmak doğru olur: Ülkemizde Kur'an eğitiminin verildiği Kur'an kurslarında, imam hatip liselerinde ve ilahiyat fakültelerinde Atatürk'ün Kur'an kültürü öğrencilere öğretilmelidir. Kur'an'ı ve onun Türk kültür hayatına yansımalarını öğreten kurumlar, bu alanda Atatürk'ün model kişiliğini öğrencilere aktarmalıdır. İlköğretim ve orta öğretim kurumlarında verilen din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde Atatürk'ün Kur'an kültürüne daha çok ağırlık verilmelidir.

_ Mehmet Önder, Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1993,'s. 17; Selanik Atatürk Evi, T.C, Kültür ve Turizm Bakanlığı, _

[\[2\]](#)

_ Her Yönüyle Atatürk, (Derleyen.- Avni Altınar), Bakış Müessesesi. İstanbul. 1986, s. 64; Fırlalı, "Atatürk ve Din", s. 91; Şerafettin Turan, Mustafa Kemal _

[\[3\]](#)

_ Nutuk, 1/367fBkz. Halil Ersoylu, Nutuk Üzerinde incelemeler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 133. _

[\[4\]](#)

_ Mustafa Onar, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, 11/171; Komisyon, Atatürk'ün Bütün Eserleri, IX/35.

[\[5\]](#)

_ Suat İlhan, Harp Yönetimi ve Atatürk, /Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1987, s. 85; Komisyon, Atatürk'ün Bütün Eserleri, XII/36. _

[\[6\]](#)

_ Seyit Kemal Karaaliođlu, Resimlerle Atatürk: Hayatı İlkeleri Devrimleri, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981, s. 110. _

[\[7\]](#)

_ Söylev Ve Demeçleri 2-143 _

[\[8\]](#)

_ Mehmet Kaplan ve diğerleri, Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, 11/762, 862. _

[\[9\]](#)

_ N. Ahmet Asrar, "İki Halk Kahramanı M. Kemal Atatürk ve M. Ali Cinnah", I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyum Bildirileri, Ankara, 2001, s. 15; Abdülkadir Karahan, "Dr. Muhammed İkbâl'in Türkiye ve Atatürk _

[\[10\]](#)

_ Süreyya Sofuoğlu, "Atatürk'ün Edirne ve Trakya İle İlgili Anılan", XI. Milli Egemenlik Sempozyumu, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınlan, Edirne 2000, s. 105; Muammer Tekeoğlu, "Atatürkçü Düşünce Çizgisinde Toplum Bilim ve Ekonomi", Atatürk Haftası Armağanı, Atatürk Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınlan, Ankara, 1987, s. 105-106. _

[\[11\]](#)

_ Komisyon, Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 236; Bayram Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s. 233. _

[\[12\]](#)

_ Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar -Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar-, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s. 330-351, _

[\[13\]](#)

_ Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar Düşünürler Kitaplar, Türk Tarih Kurumu Yayınlan, Ankara, 1999, s. 33; _

[\[14\]](#)

_ A. Afetinan, Atatürk'ten Mektuplar, Türk Tarih Kurumu Yayınlan, Ankara, _

[\[15\]](#)

_ Sadi Borak, Atatürk ve Din, Toplumsal Dönüşüm Yayınlan, İstanbul, 2002, s. 96 _

[\[16\]](#)

_ a.g.e., s. 51-53. _

[\[17\]](#)

_ Her Yönüyle Atatürk, (Derleyen: Avni Aktiner), s. 474; Meydan, a.g.e., s. 396-398. _

[\[18\]](#)

_ Atatürk'lün Kuran kültürü Abdurrahman Kasapoğlu Sh. 425 _

[\[19\]](#)

_ Niyazi Ahmet Banoğlu, Atatürk Siyasi ve Hususi Hayatı, Pınar Yayınevi, İstanbul, tsz., s. 178; Ergin; a.g.e., V/1951; Meydan, a.g.e., s. 440; _

[20]

_ Ergin, a.g.e., V/1953-1954; Cündioğlu, Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi, s. 230-231; Banoğlu, Atatürk Siyasi ve Hususi Hayatı, s. 178- __

[21]

_ Komisyon, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, 450-457. __

[22]

_ Palazoğlu, a.g.e., s. 200. __

[23]

_ Fussilet:53 __

[24]

_ Bkz., Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, Marifet Yayınları, İstanbul, 1989. __

[25]

_ Hava Kuvvetleri Komutanlığı Atatürk Sayfası, (<http://www.hvkk.mil.tr/Atatürk/Anilar.asp>). __

[26]

_ Atam İzindeyiz, (<http://www.atamizindeyiz.com/01/atalO.htm>). __

[27]

_ Arıburnu, a.g.e., s. 286; D-nk, a.g.e.. s. 60. Perincek, a.g.e., s. 259; Yılmaz,a.g.e, s. 11; Zümrüt, a.g.e.. 6b. __

[28]

_ Gerçek Atatürkçülük, (<http://www.bozkurtataturk.com/gercekata04.html>). __

[29]

_ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, ALFA Basım Yayım, İstanbul, 2001, s. __

[30]

_ Selahattin Öğülmüş, "Atatürk'ün Yetiştirdiği Çevre ve Dönemin Eğitim Öğretim Siyasal ve Sosyal Gelişmeler Bakımından Değerlendirilmesi, Atatürk Haftası Armağanı, Gnkur. Askeri

Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 161 __

[\[31\]](#)

_ Nurettin Topçu, Var Olmak, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s. 44-45. Bu konunun başından buraya kadar olan bölüm yazarın belirtilen kitabından alınmıştır: Kasapoğlu, Kur'an'da İnsan, s. 42-52. __

[\[32\]](#)

_ Falih Rıfki Atay, "Atatürk'ün Yaşam Felsefesi", Bilim ve Teknik, sayı: 14, Ankara, 1984, s. 204; Özer Ozankaya, Toplumbilime Giriş, S Yayınları __

[\[33\]](#)

_ Ünver Günay, Harun Güngör, A. Vehbi Ecer, Laiklik Din ve Türkiye, Adım Yayınları, Ankara, 1997, s. 129 __

[\[34\]](#)

_ Ethem Ruhi Fırlalı, Dîn ve Lâiklik Üstüne Düşünceler, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2001, s. 166 __

[\[35\]](#)

_ Cemal Kutay, Atatürk'ün Beraberinde Götürdüğü Hasret: Türkçe İbadet, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1998,1/23; Meydan, a.g.e., s. 456 __

[\[36\]](#)

_ Kazım Ütük, Türklüğün Bayrağını Yükselten Görkemli Bozkurt: Atatürk, <http://www.ulkuocaklari.org.tr/ataturk/013.htm>; Kezban Matemi, 'Kamusal alan Yasakçıları' Atatürk'ü Örnek Almalı! __

[\[37\]](#)

_ Enver Behnan Şapolyo, Atatürk'ün Hayatı, Güneş T.A.O. Matbaası, Ankara 1954, s. 375 __

[\[38\]](#)

_ Düccane Cündioğlu, Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi, KİTABEVİ, İstanbul, 1998, s. 276; __

[\[39\]](#)

_ Bilâl N. Şimşir, Atatürk'ün Hastalığı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 91 __

Yazar Kazım GÜLFİDAN
10 Aralık 2006

[40]

_Fauk, a.g.e., s. 101